

РАД СТУДЕНАТА НА ПРОЈЕКТИМА - ОБЛИК НАСТАВЕ НА ОСНОВНИМ ПРАВНИМ СТУДИЈАМА

Научно-технолошка револуција условила је велике промене у савременом друштву и подстакла трансформацију целокупног човеког живота. Њена кључна педагошка последица јесте брза експанзија и застаревање знања. Досадашње традиционално универзитетско образовање, које је остало у релацијама сопственог квантитативног експандирања, није било у стању да се на одговарајући начин прилагоди новим приликама и одговори савременим потребама друштва. Осамдесетих година 20. века било је сасвим јасно да је универзитетско образовање у озбиљној кризи и да је неопходно извршити његову темељну реформу. Упоредо са концепцијским променама самог модела образовања, заснованог на принципу "поучавање - репродуковање", у развијеним земљама перманентно се врше промене и у домену наставне методологије и методике. Захваљујући развоју информатике и средстава масовне комуникације, крајем 20. века дошло је и до снажног развоја образовне технологије (Educational Technology), што је довело до настанка нових видова образовања, какво је нпр. учење на даљину (Distance Learning, Distance Education)², као и до развоја нових дидактичких средстава³, која омогућавају интерактивно учење, прилагођено потребама корисника.

¹ Доцент на Правном факултету у Нишу

² City University's Education Resource и Online Academic Degree System (EDROADS) из Вашингтона сматрају се најразвијенијим универзитетима за "образовање на даљину". Њихови програми омогућавају, поред осталог, и "online" последипломске студије. (Детаљно: <http://hal.cityu.edu/inroads/welcome.htm>). Искрпне информације о могућностима и техникама учења на даљину, намењене наставницима и педагошким стручњацима, налазе се на сајту <http://www.phys.tcu.edu/~ingram/teaching.html>. Сајт се одржава на Универзитету државе Вашингтон и, судећи према наградама и признањима које је добио, један је од најпосећенијих у овој области.

³ У развијеним универзитетским срединама све више су у употреби дигитални образовни материјали (уџбеници, скрипта, практикуми и сл.), обогаћени мултимедијалним садржајима (аудио и видео записи и сл.), који се дистрибуирају у електронском

У процесу предстојеће реформе високог школства у Републици Србији, која треба да доведе до приближавања универзитетског образовања савременим европским стандардима, од великог значаја је, поред осталог, развој и унапређење наставних метода.

Класични, традиционални наставни методи који се данас примењују на нашим универзитетима нису сасвим ефикасни јер не подстичу студенте на активно суделовање у наставном процесу, нити их у довољној мери оспособљавају за "самоучење" после окончања студија, које је, како истраживања показују, од изузетне важности, с обзиром да је тзв. перманентно образовање⁴ један од значајних фактора продуктивности рада стучњака у пракси. Овај проблем долази до изражаја и на правним студијама, на којима су предавања и вежбе доминантни наставни методи, чија се примена углавном своди на саопштавање "готових" знања студентима. Стога је неопходно започети са применом нових наставних метода, који би студенте у много већој мери мисаоно активирали и подстакли их на стваралачко проучавање права и повезивање стечених знања. Истовремено, примена нових метода допринела би оспособљавању студената за практичну примену права, као и за самостално стицање нових знања после завршетка правних студија. Поред дебата, радионица и практичног рада студената у оквиру тзв.

облику (видео траке, CD-ROM-ови и сл.), или се објављују на Интернету. Предност овог савременог дидактичког средства огледа се, пре свега, у томе што корисницима омогућава интерактивни рад, самостално одређивање брзине, ширине и дубине учења и ефикасну проверу усвојеног знања. Многи од постојећих помоћних уџбеника који, по својој концепцији и структури, имају карактер проблемско-програмираних уџбеника, могу релативно лако бити трансформисани у дигиталну форму. Тако, нпр. Приручник за грађанско парнично процесно право, аутора проф. др Гордане Станковић и др Невене Петрушић, који је доживео већ три издања (1997, 1998, 2001), уз мале адаптације, може постати дигитално наставно учило, доступно свим студентима оспособљеним за коришћење рачунара.

⁴ Процес прилагођавања образовања потребама човека и друштва довео је до развоја нове образовне концепције, тзв. перманентног образовања. Реч је о квалитативно друкчијем типу образовања које подстиче човека на трајно учење у подруштвљеном образовном окружењу, при чему "учење учења" постаје основни постулат човековог живота и рада. На ову околност указано је и у Bengemann Reportu-у (Europe and the global information society), који је на захтев Европског савета припремљен за скуп одржан у Бриселу, 26. маја 1994. године. Према процени радне групе која је припремила извештај, сваки запослени радник пролази кроз процес стицања нових знања и вештина најмање два пута у току своје професионалне каријере. Интегрални текст Bengemann Report-a налази се на адреси: <http://europa.eu.int/ISPO/ida.text/english/bangeman.html>.

правних клиника⁵, веома ефикасан наставни метод на правним студијама јесте и рад студената на истраживачким пројектима, који подразумева и одговарајућу едукацију за коришћење ресурса информатичке технологије.

Стицање неопходних правничких знања путем истраживачког рада на пројектима има низ позитивних карактеристика и предности.

Пре свега, радом на пројектима студенти се усмеравају да сами долазе до одређених сазнања. Уместо пасивног "примања" знања, студенти су у прилици да "изграђују" сопствено знање кроз формулисање хипотеза и њиховог проверавања. Према савременим схватањима, метод "активног" учења заснован на истраживању у много већој мери побољшава способност студената за самостално решавање проблема, у односу на традиционалне дидактичке методе.

Реализација активности и појединачних задужења предвиђених пројектом побољшава мотивисаност студената за стицање нових знања и оспособљава их за решавање "проблемских" ситуација. Рад на пројекту подстиче радозналост студената и њихову склоност ка критичком преиспитивању општеприхваћених ставова.

Предмет пројекта, који често повезује више правних (и ванправних) области, намеће потребу да студенти користе и повезују знања из различитих наставно-научних дисциплина. С друге стране, приликом реализације конкретних пројектних задатака, студенти кроз практични рад стичу знању и вештину грађења стратегије адекватног приступа предмету истраживања.

Емпијски део истраживања пружа студентима могућност да сагледају практичну страну појединих правних установа и правних феномена и да у реалном и аутентичном окружењу открију као се остварују пројектовани нормативни циљеви и који су разлози несагласности између нормативног и фактичког. Тиме се, истовремено, студенти навикавју да правне појаве свеобухватно анализирају и сагледавају,

⁵ Clinical Legal Education примењује се у универзитетској настави већ више од тридесет година. Овај метод наставе највише је заступљен у програмима америчких универзитета, али се он све чешће примењује и на европским универзитетима. Ради промовисања овог облика едукације у земљама транзиције, последњих неколико година многе америчке правничке асоцијације и невладине организације, као што је, нпр. COLP/PIL, организују инструктивне семинаре намењене наставном особљу и студентима. Према доступним информацијама, "правне клинике" данас успешно функционишу у Русији, Бугарској, Мађарској, Хрватској, Македонији, Федерацији БИХ и у многим другим земљама, у којима је процес реформе универзитетског образовања још увек у току.

што повећава степен разумевања појединих института и њихове међусобне повезаности.

Од посебног значаја јесте чињеница да рад на пројекту, који подразумева тимски начин рада, развија код студената вештину комуникације и међусобне сарадње, буди компетитивност, чиме се повећава ефикасност учења⁶. Студенти су, такође, у прилици да науче технике конструктивног решавања неспоразума и сукоба, до којих у истраживачком тиму, по правилу, долази, укључујући вештину "активног слушања", фасилитације и др.

У току заједничког рада на пројекту, студенти се едукују да на одговарајући начин управљају расположивим ресурсима. Добро дизајниран и имплементиран рад на пројекту, који се по правилу, реализује кроз дужи временски период, пружа студентима могућност да схвате значај доброг анализирања, планирања и процењивања. Радом на евидентирању и дефинисању активности, израдом оквирног плана рада, одређивањем рокова за испуњење задатака и др., студенти искуствено сазнају од каквог је значаја менаџмент пројекта и добра координација и организација појединачних активности сваког учесника на пројекту. Такође, током рада на пројекту, студенти су у могућности да идентификују све елементе пројекта, да уоче међузависност и релације између аналитичке фазе и фазе планирања пројекта и разумеју разлоге због којих се појединачне активности могу/морају вршити симултано, односно сукцесивно.

Важан сегмент рада на пројекту јесте проналажење и јасно дефинисање индикатора и средстава за мерење успешности обављених задатака. Поред тога, неопходно је извршити и евалуацију пројекта. Знања и вештине које студенти стичу процењујући успешност појединачног рада и пројекта у целини у контексту пројектованих циљева, веома су корисна за рад студената после завршетка студија јер их оспособљавају да на основу објективних мерила, без волунтаризма, оцењују клантитет и квалитет послова који се појединачно или тимски обављају.

Ради прикупљања информација неопходних за реализацију пројекта, студенти су, по правилу, упућени да користе, поред енциклопедија, уџбеника, монографија, коментара другог штампаног материјала,

⁶ Према ставовима савремених когнитивних теорија, ефикасност учења знатно је већа у окружењу сарадње у односу на учење путем индивидуалног рада.

и базе података, објављене путем разноврсних електронских медија. Стога је неопходно је да студенти буду "описмењени" за коришћење рачунарске тахнике, како би успешно претраживали и салековали доступне податке. Управо је рад на пројекту онај мотивишући фактор који студенте "тера" да стекну неопходна знања о начину коришћења комуникационих мрежа и рановрсним "мрежним протоколима", да савладају и побољшају вештине без којих је данас немогућно сналажење у глобалном пространству Cyberspace-а⁷.

Будућа реформа правних студија подразумева, пре свега, промене наставног плана и програма. Њен успех, међутим, зависи и од тога да ће и у којој мери бити трансформисани и иновирани наставни методи. Имајући у виду корисне ефекте рада студената на пројектима, чини се да овај облик едукације, који се данас широко примењује на европским универзитетима, треба неизоставно уградити у планове и програме правних студија на нашим факултетима.

⁷ Повећана могућност студената да дођу до информација из целог света посредно води квалитетнијој настави јер добро информисани студенти постављају веће захтеве својим предавачима. (Прља, Д.: Интернет и образовање правника, Компјутери и право, Југословенски часопис за правну информатику, Југословенско друштво за правну информатику, Београд, Vol. 5, бр. 2, 1997, стр. 35).